

Főiskolai tanítóképzés 1947 és 1949 között

© Molnár Béla

NyME Berzsényi Dániel Pedagógusképző Kar, Szombathely

mbela@mnsk.nyme.hu

A tanulmány célja, hogy levéltári dokumentumok segítségével bemutassa, elemezze a főiskolai tanítóképzés 1940-es évek végén létrehozott változatát, vagyis a nevelőképző főiskola, a pedagógiai főiskola létrehozásának körülményeit, a képzés gyakorlatát, eredményességét.

Szerkezeti átalakítások a tanítóképzésben

1928-ban felismerték a nyolcosztályos népiskola felállításának szükségességét. Az 1940. évi XX. törvény elrendelte a 8 éves népiskola bevezetését. Az 1928-tól 1940-ig terjedő időben felkészültek a kétszintű tanítóképzés kiépítésére, a felsőfokú akadémiai képzéssel kívánták jobb felkészítéssel a tanítókat alkalmassá tenni arra, hogy a gyermekeket 14 éves korukig nevelhessék. A tanítóképzés kéttagozatú modelljét valósította meg az 1938. évi XIV. törvény, amely a líceumra épülő két évfolyamos tanítóképző akadémia felállítását rendelte el. Hamarosan azonban, 1941-ben a VKM intézkedése révén a líceumi IV. osztály megnyitását leállították. A megkezdett három éves líceumi tanulmányokat a növendékek két éves tanítóképzőben folytatták tovább, tehát ez az új tanítóképzési szisztéma duális jelleget öltött, vagyis a líceumnak és a tanítóképzőnek kettős rendszere, szoros kapcsolata jött létre, a képzés öt éves maradt. A líceum bevezetésével a pedagógiai képzés feltételei ugyanazok maradtak. Az idegen nyelvek és a fizika kivételével a líceumot, képzőt végzetek általános műveltsége megközelítette a gimnáziumot végzetek tudását. Az „ötosztályos tanítóképző pedagógiai képzése hatékony volt, a gyakorlati nevelési-tanítási feladatok megoldására nagyszerűen felkészített, de általános műveltségben nem tudott a középiskolai érettségi szintnél magasabbat biztosítani, bizonyos vonatkozásokban pedig el is maradt attól” (nyelvek, fizika) (Ködöböcz, 1986:21). Az ötosztályos tanítóképző céltudatos, eredményes, hatékony, színvonalas nevelőmunkáját az Apponyi Kollégiumot végzett tanítóképző intézeti tanárok munkája garantálta.

Az 1945-ben nagy hirtelenséggel az általános iskolák megszervezése után a tanítók képesítése csak az 1-4. osztály oktatására szorítkozott.

„Az önmagában is igen összetett és további periódusokra osztható időszakban [1945-1989 között] a tanítóság igyekezett az iskolás gyermekkel és szüleikkel szembeni alapvető kötelezettségeit, azaz az írás-olvasás-számolás megtanítását minden körülmények között szorgalmazni. Ezért joggal állítható, ezen időszak tanítóság szempontjából legfontosabb sajátossága a nemzet megtartásán való munkálkodás.” (Mikonya, 2014:43)

A „középfokú képzőkben a tanítói szerep komplexitására” készítettek elő. *„Igen gazdag tevékenységrendszer révén és – mai szóval – színes extrakurrikuláris programokkal valósították meg a növendékek sokoldalú személyiségfejlesztését, miközben az elméleti tudnivalók elsajátíttatását is szem előtt tartották.”* (Vincze, 2014:96)

Folytonosság jelentkezett a II. világháborút követő években a tanítók képzésében is. Az 1941-ben kialakult duális, öt évfolyamos szerkezet maradt életben, amelyben a harmadéves líceumi diákok a tanulmányaikat a tanítóképző IV., majd V. évfolyamán folytatták tovább.

1945-ben a VKM engedélyezte, hogy a líceum IV. évet végzetek líceumi érettségét tehetnek. A kormányzat 1946-tól hozzájárult a líceumi IV. osztályok megnyitásához. A III. líceumi osztály elvégzése után minden „licistának” nyilatkoznia kellett, hogy a líceum IV. osztályában tanul-e tovább a líceumi érettségi megszerzése céljából, vagy a tanítóképző IV., V. osztályiban folyó képzést követően tanítói képesítővizsgálatot kíván-e tenni.

A háború utáni években tehát a *„tanítóképzők szervezete felemás volt. A tanítóképzés két iskolafajtában folyt: három évig líceumban és két évig tanítóképző intézetben. E kényszerű és átmenetinek szánt különös iskolaházasságot a tanítóképzés s végeredményben egész köznevelésünk erősen megsínylette”* – írta Rozsondai Zoltán, a minisztérium akkori tanügyi tanácsos osztályvezetője (Rozsondai, 1952:195)

A tanítóképzés szakemberei ezt a duális jelleget, ezt az „iskolaházasságot” szerették volna felszámolni, de nem úgy, ahogyan azt 1947-ben a minisztérium meghatározta.

Főiskolai színvonalú nevelőképzés, tanítóképzés

A Magyar Kommunista Párt 1947 februárjában rendezett a párt pedagógus csoportjának előadássorozatot, ahol Faragó László vázolta fel az általános iskola alsó és felső tagozatára egyaránt képesítő és a nevelőképzést állami feladatnak nyilvánító, főiskolai színvonalú nevelőképzés konstrukcióját. Az MKP 3 éves tervébe is ez került: *„le kell bontani ... azt a válaszfalat, mely tanítók és tanárok között fennáll: egységesíteni kell a nevelőképzést. A hároméves terv egységes, hároméves nevelőképző főiskolák kiépítésére vesz irányt...Három esztendő alatt 10 állami nevelőképző főiskolát ...szervezünk.”* (3 éves terv, 1947:113-114)

A pedagógus szakszervezet 15 állami nevelőképző főiskola létesítését óhajtotta, a tanulmányi idő 3 év maradt, esetleg megvalósíthatónak gondolták a IV. évfolyam bevezetését is (Heckenast, 1947).

A miniszter az MKP elgondolását fogadta el, aki ezután az Országos Köznevelési Tanácsot kérte fel a tanterv elkészítésére, a minisztérium ügyosztálya buzgón gyártotta a különböző törvényjavaslatokat. A Minisztertanács elé 4 évfolyamú nevelőképzőről készült javaslatot terjesztettek be, amelyben a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium felhatalmazást kapott a tanulmányi idő csökkentésére. A törvényjavaslat nem emelkedett törvényerőre, mert a Minisztertanács levette napirendjéről. Vélhetően azért jártak el így, hogy nevelőképző főiskolákat az egyházak ne tudjanak létesíteni (Ladányi, 1990:51).

„A budapesti pedagógiai főiskola megteremtése harci kérdés volt: harc ... az egyházi tanítóképzés ellen” - mondta Balatonfüreden 1956-ban Faragó László (Balatonfüredi, 1956:123).

1947 novemberében Budapesten és Szegeden kettő pedagógiai főiskola kezdte meg működését, ahol az általános iskolák számára képeztek osztálytanítókat, illetve a felső tagozatra bizonyos tárgycsoportok szaktanítására tanárokat. A főiskolán a képzési idő 6 félév volt. A jelentkezők több szakcsoportra kérhették felvételüket. Azok a hallgatók, akik nem a magyar-idegen nyelv szakpárt vették fel még kötelesek voltak kiegészítő szaktárgyat felvenni. (1. táblázat)

1. táblázat. A pedagógiai főiskola szakcsoportjai

Szakcsoportok kódja	Szakcsoportok tárgyai	Szaktárgyak
A/1.	Magyar nyelv, magyar irodalom, angol nyelv	Nem kell választani
A/2.	Magyar nyelv, magyar irodalom, francia nyelv	
A/3.	Magyar nyelv, magyar irodalom, orosz nyelv	
A/4.	Magyar nyelv, magyar irodalom, ének, zene	
B	Magyar nyelv, magyar irodalom, történelem	Rajz és művészettörténet, Testnevelés, Gazdasági ismeretek (férfi), Háztartási ismeretek (női), Műhelygyakorlatok
C	Földrajz, természetrajz, az ember élete	
D	Matematika, fizika, vegytan	

Forrás: A pedagógiai főiskola feladata és szervezete. Köznevelés, 1948. 4. 8. sz. 1.

A pécsi Állami Pedagógiai Főiskola hallgatói kérvényt nyújtottak be a minisztériumba, hogy „a közös rajz, közös kézimunka, közös tánc, közös ének gyakorlatokban való részvétel helyett szaktárgyak óraszámának növelésére használhassák fel”. (CSML XXVI. 26. 31. cs. 572/48-49) A VKM nem teljesítette a kérést, az elutasításról a pécsiekén kívül Faragó Lászlót is értesítették. Faragó levélben fordult Pécs pedagógiai főiskolájának hallgatóságához, hogy tisztán lássák a „nevelőképző” főiskola feladatait: „a pécsi főiskola ifjúsága nem tudatosította magában kellőképpen, hogy voltaképpen milyen pályára készül. A pécsi főiskola ifjúságának is tudomásul kell venni azt, hogy a pedagógiai főiskolák...a volt tanítóképző intézetek nevelőfunkcióját is el kell látniuk, s hallgatóikat képessé kell tenniük arra, hogy az általános iskola alsó fokán nevelői feladatát ellássa. A pécsi szervezet beadványából az látszik, mintha a pécsi hallgatóság azt képzelné, hogy csak az általános iskola felső osztályaira kapnak képesítést” (CSML XXVI. 26. 31. cs. 572/48-49).

A tanító-tanárjelöltek valójában „leválasztották jövőendő élethivatásukról az általános iskola négy osztályának tanítói munkáját, a magukénak csak a felső osztályok tanári tevékenységét” érezték. Kiss Árpád felismerte, hogy tökéletesedni akarás húzódik meg a hallgatók kérelmében, szakemberré

szerettek volna válni szakjaikban (Kiss, 1948:205). A szaktárgyi képzés rövidnek bizonyult, félévente a 3 szakra 12-16 óra, egy-egy tantárgyra 4-5 tanóra jutott.

A pedagógiára, lélektanra adott óraszámok (2. és 3. táblázat) bőségesek, ezért „megállapíthatjuk, hogy a pedagógiai tárgyak rendszere, óraszama jó alapot nyújtott pedagógiai téren jól képzett általános iskolai tanárok képzéséhez” (Bereczki, 1966:196).

2. táblázat. A pedagógiai főiskola óraterve

Tantárgyak	I. év		II. év		III. év	
	1. f.é.	2. f.é.	3. f.é.	4. f.é.	5. f.é.	6. f.é.
Lélektan	2	2	4	4	4	4
Pedagógia	3	3	4	4	4	4
Filozófia	2	2	2	2	2	2
Szociológia	2	2	2	2	2	2
Ének	3	3	3	3	Később megállapítandó óraszámokban	
Rajz	2	2	2	2		
Testnevelés	2	2	2	2		
Kézimunka	2	2	2	2		
Szaktárgyak						
Magyar nyelv	4	4	4	4		
Magyar irodalom	4	4	4	4		
Élő idegen nyelv	8	8	8	8		
Történelem	4	4	4	4		
Földrajz	4	4	4	4		
Természetrajz, az ember élete	11	8	8	8		
Matematika	5	5	5	5		
Természetan	4	4	5	5		
Kémia	4	4	3	3		
Ének, zene	8	8	8	8		
Kiegészítő szaktárgyak						
Rajz és művészettörténet	4+2	4+2	4+2	4+2		
Testnevelés						
A/ Ált. testnevelés	4	4	4	4		
B/ Tánc	2	2	2	2		
Háztartási ismeretek	4	4	4	4		
Gazdasági ismeretek	4	4	4	4		
Műhelygyakorlatok	4	4	4	4		
Latin nyelv	A hallgatók kívánsága szerint					

Az 1947/48-as tanévben bevezették a C, D szakosok számára a Magyar stílusgyakorlat órákat. Az 1948/49-es tanévben bevezették a 2 óra Karéneket, szabadon választható tárgyként a Bábjátékismeretet. (Forrás: A pedagógiai

főiskola feladata és szervezete. Köznevelés, 1948. 4. 8.sz. 2.; CSML XXVI. 26. 31. d. 207/47-48; CSML XXVI. 26. 31. d. 718/1948-49; CSML XXVI. 26. 31. d. 241/1948-49.)

3. táblázat. A pedagógiai főiskola óraterve (lélektan, pedagógia)

Tantárgyak	I. év		II. év		III. év	
	1. f.é.	2. f.é.	3. f.é.	4. f.é.	5. f.é.	6. f.é.
1947-48						
Lélektan	2	2	4	4	4	4
Pedagógia	3	3	4	4	4	4
1948-49						
Lélektan	2	2	2+1	2+1		
1. évf: általános lélektan			gyakorlat	gyakorlat		
2. évf: gyermeklélektan						
lélektani gyakorlatok						
3. évf: neveléslélektan						
Pedagógia	2	2				
1. évf: történeti bevezetés a pedagógiába						
2. évf: neveléstan			3	3		
didaktikai gyakorlatok			1	1		
hospitálás			3/2hét	3/2hét		
1949-50						
Lélektan	2	2	2+1	2+1	2	2
1. évf: általános lélektan						
2. évf: gyermeklélektan						
3. évf: neveléslélektan						
Pedagógia						
1. évf: neveléstörténet						
2. évf: neveléstan						
3. évf: szervezattan					2	-
iskolai egészségtan					-	2
a nevelő társ. munkája					2	2
iskolai szervezés, ügyvitel					-	1
az osztálytanítás módszere					3	-
szakdidaktika					-	3
tudományos szeminárium					2	2
Pedagógiai gyakorlat 3. évf.						

Forrás: Szentirmayné Kary Erzsébet (1948): A nevelőképzés a valóság útján. Köznevelés, 4. 24.sz 631.; Bereczki Sándor (1966): A tanárképző (pedagógiai) főiskolák lélektani és pedagógiai tantárgyainak lélektani és pedagógiai tantárgyainak tantervtörténeti fejlődése 1947-től 1964-ig. In: Tanulmányok a neveléstudomány köréből 1965. (1966): Akadémiai Kiadó, Budapest, 189-237.

Az egykori pedagógiai főiskolai tanár, Mérei Ferenc kellő elfogultsággal kifejtette, hogy a „legharmonikusabb képzés a pedagógiai főiskolán foly[t]. A tanárképzés ideális típusa [volt]. Az egyetem ugyanis eltér[t] a pedagógiai főiskolától a szaktárgyak előnyére és a pedagógiai tárgyak hátrányára (Balatonfüredi, 1956:388).

A több szakos képzés (háromszakos) mellett nem lehetett megfelelő, kielégítő tanítói felkészítést nyújtani. Tanítási gyakorlatokra csak a III.

évfolyamon került sor. A pedagógiai főiskola nem tudta a gyakorlatban a vállalt, nagyon túlzó küldetését beteljesíteni.

A főiskola megalkotója, kivitelezője, Faragó László önkritikusan értékelte a pedagógiai főiskola ténykedését: *„Természetesen a pedagógiai főiskolák eredeti elgondolása nem volt hiba nélküli: a fő baj abból fakadt, hogy három év alatt alsó és felső tagozatra egyaránt akartuk képesíteni növendékeinket. Ez utópia volt.”* (Balatonfüredi, 1956:124) Vélhetően a tanító szerepre történő felkészítés volt a leghiányosabb.

1949 tavaszán a meglévő főiskolák befogadóképességét jelentős mértékben emelni akarták, ezért a budapesti, szegedi, debreceni, pécsi pedagógiai főiskolák mellett Pápán, Egerben új intézmények megnyitását tervezték. A szervezés lázában égő megbízott igazgatók jelentkezési felhívásokat küldtek az ország középiskolaiba, nem tudva, hogy felesleges munkát végeztek. (JNKSZML VIII. 52. 272/1949) Pápán nem nyitották meg a főiskolát. Eger 1949-ben kapott főiskolát, mert ekkor a debreceni intézményt átköltöztették.

A pedagógiai főiskolák 1949-ig működtek az eredeti célkitűzések alapján. A VKM a főiskolák faladatává az általános iskolai tanárok képzését tette. A felsőfokú tanítóképzés egy időre eltűnt a hazai iskolarendszer palettájáról.

A nevelőképző főiskolai képzés bevezetésének következménye: a tanítóképzés pauzája (1948-1949)

„A pedagógiai főiskola a tanítóképző intézetek előtt a 'lenni vagy nem lenni' nagy kérdését vetette fel” (Rozsondai, 1948:78). 1947 ősze és 1948 tavasza között a tanítóképzők tanárai még reménykedtek, hogy szükség van rájuk. Ekkor még legalább három döntési lehetőség adódott jövőjüket érintően:

- „1. a tanítóképzés azonnali megszüntetése, leállítása;*
- 2. mindaddig változatlanul való megtartása, amíg a pedagógiai főiskolák rendszere teljes mértékben ki nem épül;*
- 3. a képzés fokozatos megszüntetése.”* (Rozsondai, 1952:195)

A fél évig tartó létbizonytalanság, félelem a nevelőtestületekben mindennapossá vált. Mellőzöttségükről tudósít egy nevelési tárgyú értekezleten felvett jegyzőkönyv: *„A tanári testület nagy aggodalommal látja, hogy a nevelőképzés új szervezetéből a pedagógiailag és didaktikailag legképzettebb tanítóképző intézeti tanárság teljesen kimarad. Készséggel elismeri, hogy a főiskolára jelenleg megbízott előadók az illető tudományszakból elsőrendű szakemberek, de a tanítóképzés szinte évszázados gyakorlatában kiforrott ránevelési, tantervi és gyakorlati lélektani valamint metodikai kérdésekben a tanítóképző intézeti tanárság szakértelme elvitathatalan, és a 6-12 éves gyermekek nevelési elméletében és gyakorlatában pótolhatatlan. Éppen ezért aggasztó, hogy a tanítóképző intézeti tanárság nagy pedagógiai gyakorlata és szakértelme nélkül a nevelőképző főiskola hibátlanul tudja-e betölteni feladatát, mert olyan egyének szabják meg az ált. isk. alsó tagozatának nevelői és oktatói módszereit, akiknek eddig ilyen irányú gyakorlatuk nem volt, sőt a tanítóképzéssel egyáltalán semmiféle kapcsolatban nem állottak.”* (BFL VIII. 131. 61. k. 1946/47) A levéltári források szerint néhány tanítóképző intézeti

tanárt – Szegeden 2 főt, Pesten 3 főt - alkalmaztak a pedagógiai főiskolák működésük első két évében.

A főiskolai nevelőképzés törvénytervezetei (a VKM 1947. március 7-én, május 6-án, 1948. február 12-én készült tervezeteiben) tartalmazták, hogy a feladatukat vesztett tanítóképzőket át kell szervezni.

A 160.950/1948. V. 2. számú rendeletben tájékoztatást adott Ortutay Gyula a pedagógiai főiskola és a tanítóképző sorsáról: *„Az általános iskola osztály- és egyben szakjellegű nevelői szükségletét az iskola egységének megóvása végett egységesen pedagógiai főiskolákon kívánom biztosítani. Minthogy e feladatot a tanítóképző intézetek nem oldhatják meg, elhatároztam a jelenlegi tanítóképzés fokozatos megszüntetését.”* (Donáth, 2004:116)

A középfokú képzők fenntartása mindenképpen szükséges lett volna, egyrészt a nevelőhiány miatt, másrészt a szűkös pénzügyi lehetőségek miatt, amelyek nem tették lehetővé a főiskolai képzés mennyiségi felfuttatását. Az iskolahasználó szülők, diákok érdekeit erőteljesen csorbította a miniszteri előírás, mert a képzésben résztvevők nem folytathatták tovább tanulmányaikat. A jászberényi szülők kifogást emeltek a tanítóképzés azonnali megszüntetése ellen: *„szükségét látnám egy olyan kísérletnek, hogy a szülők összessége kérelmet terjesszene a VKM elé aziránt, hogy a most beiskolázott tanulók ugyanezen intézetnél nyerhessenek tanítói oklevelet.”* (JNKSZML VIII. 52. 331/1948) A helyi tiltakozás nem talált meghallgatásra.

A képzők megszüntetése, az osztályok átszervezése során az 1948/49. tanévben az I. osztályok gimnáziumi, a II-IV. osztályok líceumi, az V. osztályok tanítóképzős tanterv szerint folytatták tanulmányaikat.

Összefoglalás

1947-ben nevelőképző főiskolákat alapítottak az általános iskolák nevelőszükségletének kielégítésére. A főiskolára felvett érettségizett hallgatókat 3 év alatt készítették fel az alsó tagozat tanítói-, valamint a felső tagozat tanári feladatainak ellátására. 1948-ban a nevelőképző, pedagógiai főiskolák hálózatát kívánták megszervezni, egyúttal a középfokú tanítóképző intézeteket megszüntették.

A koalíciós időszak után megkezdődött a magyar közoktatásügy szovjetizálása: kialakításra került az egységes iskolarendszer, az erőteljes központi irányítás, az ellentmondást nem tűrő egyetlen ideológia. 1949-ben az egységes középiskolai rendszerbe illesztették be a tanítóképzést, ezért a képzési ciklus hosszát a többi középiskolához igazítva egy évvel megrövidítették, a középfokú tanítóképzést visszaállították, pedagógiai gimnáziumokat szerveztek.

1950-ben a pedagógiai gimnáziumokat átszervezték: négy évfolyammal újra megnyíltak a tanítóképző iskolák. A tanítójelölteket az ötödik évben, a gyakorlóévben a minisztérium iskolai tanításra vezényelte.

1958-ban az Elnöki Tanács elrendelte a három évre kiterjedő felsőfokú tanítóképzést. Az 1959-1960. tanévben 11 tanítóképző intézményben indult meg a hosszú évtizedek óta óhajtott érettségire épülő felsőfokú tanítóképzés. A Minisztertanács határozata, az 1958. évi 26. sz. tvr. és végrehajtási utasítása

kodifikálta a felsőfokú tanítóképzést, megszüntetve a középfokú képzési szintet. „A felsőfokú tanító- és óvóképzésre való áttérés a nemzetközi összehasonlításban is fontos lépés volt: hazánk az európai országok közül az elsők közé tartozott, amely megvalósította a tanítók és óvónők középiskolai végzettségre épülő felsőfokú képzését.” (Ladányi, 1990:60)

Rövidítések jegyzéke

BFL	Budapest Főváros Levéltára
CSML	Csongrád Megyei Levéltár
JNSZML	Jász-Nagykun-Szolnok Megye Levéltára
k	kötet

Irodalomjegyzék

- 3 éves terv. A Magyar Kommunista Párt javaslata. (1947). Budapest: (k.n.).
- Balatonfüredi Pedagógus Konferencia. Rövidített jegyzőkönyv. (1956): Kézirat, Közli: Füle Sándor.
- A pedagógiai főiskola feladata és szervezete. *Köznevelés*, 1948. 4. 8.sz. 1.
- Bereczki Sándor (1966). A tanárképző (pedagógiai) főiskolák lélektani és pedagógiai tantárgyainak tantervtörténeti fejlődése 1947-től 1964-ig. In *Tanulmányok a neveléstudomány köréből 1965* (pp. 189-237). Budapest: Akadémiai.
- Donáth Péter (2004). *KÖZszolgálat – pedagógushivatás. Rozsondai Zoltán a magyar tanítóképzésért és megújításáért*. Budapest: Trezor.
- Heckenast Dezső (1947). Alaposabb képzést kapnak a tanítók. *Nyugati Kis Újság*, 1947. január 31.
- Kiss Árpád (1948). A jövő nevelői. *Köznevelés*, 4. 10. sz. 205-207.
- Ködöböcz József (1986). *Tanítóképzés Sáropatakon. A kollégiumi és középfokú képzés négy évszázada*. Budapest: Tankönyvkiadó.
- Ladányi Andor (1990). A felsőfokú tanítóképzés előzményei (1945-1959). In Magyarfalvi Lajos (szerk.). *A tartalmilag megújított négyéves tanítóképzés*. (pp. 47-63). Budapest: Ts-4 Programiroda – OPKM.
- Mikonya György (2014). Hagyomány és modernitás: néptanítói modellek és a jelen kor kihívásai a tanítóképzésben. In Jenei Teréz (szerk.). *Hagyomány és modernség a XXI. századi tanítóképzésben*. (pp. 31-56). Nyíregyháza: Nyíregyházi Főiskola.
- Rozsondai Zoltán (1948). A pedagógiai főiskola és a tanítóképző-intézetek. Első közlemény, *Köznevelés*, 4. 5. sz. 77-80.
- Rozsondai Zoltán (1952). Tanítóképzésünk útja a felszabadulás óta. In Donáth Péter, (2004). *KÖZszolgálat – pedagógushivatás. Rozsondai Zoltán a magyar tanítóképzésért és megújításáért*. (pp. 194-203). Budapest: Trezor.
- Szentirmayné Kary Erzsébet (1948). A nevelőképzés a valóság útján. *Köznevelés*, 4. 24.sz 631.
- Vincze Tamás (2014). A tanítói hivatásszemélyiség fejlesztése az egykori középfokú tanítóképzésben. In Jenei Teréz (szerk.). *Hagyomány és modernség a XXI. századi tanítóképzésben*. (pp. 87-102). Nyíregyháza: Nyíregyházi Főiskola.